

De Frans-Duitse as is ooit ingesteld om de lieve vrede tussen beide landen te bewaren. De nadruk ligt op de koppels aan de top en de bijdrage aan de Europese eenwording, maar sinds 1963 is er ook veel ondernomen om de verhouding tussen de twee volkeren te verbeteren.

De Frans-Duitse as: politieke top en dagelijkse samenwerking

Het enorme monumment Germania op de oostoever van de Rijn bij Rudesheim, gebouwd na de oorlog 1870-1871, is inmiddels omgedoopt tot het minder triomfantelijke 'Niederwald'.

Nergens in de wereld is er tussen twee staten zo veel overleg als tussen Frankrijk en Duitsland. De president en de bondskanselier hebben hun reguliere overleg en formele en informele bijeenkomsten. Daarbij worden de neuzen zo veel mogelijk in dezelfde richting gezet. In crisistijdige omstandigheden weten ze elkaar tussen alle dagelijkse besommeringen door altijd te ontmoeten of in ieder geval te spreken. Bij de vakministers gaat het net zo.

Daarnaast is er op lager bestuurlijk niveau en tussen maatschappelijke organisaties en individuele burgers een dicht web van betrekkingen gesponnen via zustersteden, uitwisseling van scholieren, gesubsidieerde burgerinitiatieven, gezamenlijke media, enzovoort. Dit heeft geresulteerd in succesrijke initiatieven gericht op Europese samenwerking en betere betrekkingen tussen beide volken. In ieder geval ontbreken de wanklanken, bijvoorbeeld bij sportgebeurtenissen, die vanuit het Verenigd Koninkrijk opklinken als er weer een treffen met Duitsers op de rol staat.

Frans-Duitse rivaliteit

De constructie van de Frans-Duitse as was een project van lange adem. Het werd ingegeven door dezelfde motieven als de Europese samenwerking na de Tweede Wereldoorlog. De verzoening van Frankrijk en Duitsland stond centraal. Nooit mocht er tussen die beide landen weer zo'n verschrikkelijk gewelddadig conflict uitbreken als in de voorafgaande eeuw drie keer was gebeurd. In de oorlog van 1870-1871 tegen Pruisen verloor

Frankrijk zijn positie als machtigste staat op het Europese continent aan een verenigd Duitsland dat bovendien Elzas-Lotharingen annexeerde. De tweede en derde confrontatie, in 1914-1918 en 1939-1945, speelden zich af binnen nog omvangrijker conflicten: de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Frankrijk bevond zich dit keer in het winnende kamp en kreeg na 1918 de geannexeerde gebieden terug, maar kon zich nauwelijks als overwinnaar laten gelden, zeker niet in 1945.

De sterk betwiste en steeds weer verschuivende grens tussen Frankrijk en Duitsland tekent de onderlinge rivaliteit in die periode. De Rijn (zie *Geografie* juni 2010) heeft daarbij altijd een grote rol gespeeld. Volgens velen aan Duitse kant had de rivier van Zwitserland tot de Nederlandse grens een onmiskenbaar Duits karakter. De sfeer van triomf in Duitsland na de oorlog 1870-1871 is vastgelegd in het enorme monumment Germania op de oostelijke oever bij Rudesheim. Daar wordt de

Bondskanselier Adenauer en generaal De Gaulle woonden in 1962 samen een hoogmis bij in de kathedraal van Reims, als voorspel op de ondertekening van het Élysée Verdrag een jaar later.

Kurhaus van Baden Baden. Duitsland duidde hij aan als *les Alleagnes*, de benaming die vóór 1870 gangbaar was voor het staatkundig verdeelde Duitsland. Daarmee zette hij de klok in gedachten terug tot vóór de fase van grote conflicten. Ruim tien jaar later wist ook De Gaulle dat er op die manier nooit iets zou veranderen. Hij besefte bovendien dat Frankrijk en de rest van Europa – wilden zij nog een rol in de wereld vervullen – zich dergelijke conflicten niet meer konden veroorloven. De Franse geograaf Albert Demangeon had dat trouwens in 1920 al opgeschreven in *Le déclin de l'Europe*.

Frans-Duitse koppels

Binnen het kader van de ontluikende Europese samenwerking hebben de Franse staatshoofden en de Duitse bondskanseliers de Frans-Duitse as gesmeed en in stand gehouden. De Gaulle en Adenauer vormden het eerste duo dat er serieus werk van maakte. Zij tekenden in 1963 in het Élysée het Frans-Duitse Vriendschapsverdrag dat de grondslag vormt voor de intensivering van de onderlinge betrekkingen. Daar gingen diverse met veel bombarie omgeven wederzijdse bezoeken aan vooraf. Eerst kwam Adenauer naar Frankrijk en werd de Frans-Duitse verzoening bezegeld met een hoogmis in de kathedraal van Reims. Die keuze werd niet alleen ingegeven door de katholieke achtergrond van beide leiders; de kathedraal had meer betekenis: traditionele plek voor de kroning van Franse vorsten, brandoffer in de Eerste Wereldoorlog door haar positie in de vuurlinie, en plek waar de Duitse Wehrmacht in Frankrijk op 7 mei 1945 capituleerde. In september 1962 maakte De Gaulle een ware triomftocht door West-Duitsland. De ondertekening van het Élysée Verdrag, de volgorde van de bezoeken en het gezamenlijke optreden in Reims laten nog eens zien dat het hier om een Frans-Duits initiatief ging en niet omgekeerd. De uitkomst van de Tweede Wereldoorlog bepaalde nog steeds de status

Nooit mocht er tussen Frankrijk en Duitsland weer zo'n verschrikkelijk gewelddadig conflict uitbreken

van beide landen in het internationale verkeer. De Gaulle was er de man niet naar om dat te verbloemen. Adenauer was er de man niet naar om de voordelen van het verdrag in de waagschaal te stellen door enig verzet, ondanks de aanzienlijke economische macht die West-Duitsland toen al had opgebouwd.

De Frans-Duitse as berust op een reeks Frans-Duitse koppels, hechte verbintenissen met min of meer hartelijke persoonlijke relaties tussen de Franse president en de Duitse bondskanselier (tabel 1). Het lijkt erop dat de directe oorlogservaringen doorspelen bij het smeden en in stand houden van de as. Beide initiatiefnemers hadden de twee wereldoorlogen aan den lijve ondervonden. Voor de volgende duo's geldt dit eveneens voor de Tweede Wereldoorlog, al was dit voor Gerhard Schröder nu niet bepaald een bewuste ervaring. Maar hij verloor direct na zijn geboorte zijn vader, die in de Wehrmacht in Roemenië diende.

Sarkozy en Merkel zijn de eerste staatslieden die deze directe ervaring missen. De verschuiving van politieke generaties brengt vermoedelijk een verandering van inzichten en gevoeligheden met zich mee die een rol spelen in de veelgehoorde verzuchting dat het Frans-Duitse contact de laatste jaren wat stroever verloopt. Maar de as is nog lang niet gebroken.

Successen

De meest succesvolle koppels waren zonder meer Giscard d'Estaing (centrum-rechts) en Schmidt (SPD), en Mitterrand (PS) en Kohl (CDU). Dat is ook te danken aan de betrekkelijk lange tijd dat ze gezamenlijk optrokken. Het is curieus dat beide duo's afkomstig waren uit uiteenlopende politieke families. Giscard d'Estaing en Schmidt hadden een voortrekkersrol in de Akkoorden van Helsinki (1975) van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE), de implementatie van de eerste directe verkiezingen van het Europees Parlement (1979), het regelmatig bijeenroepen van een informele Europese Raad van regeringsleiders, de oprichting van een Europees Monetair Stelsel (EMS), de invoering van de rekeenheid ECU en de toetreding van Griekenland tot de Europese Gemeenschappen. Kohl en Mitterrand bezegelden in 1984 de Frans-Duitse verzoening bij de 70ste herdenking van de Slag om Verdun, met 700.000 doden de bloedig-

Boven: president Mitterrand en bondskanselier Kohl

Midden: president Chirac en bondskanselier Schröder

Onder: bondskanselier Merkel en president Sarkozy

FOTO: NATO PHOTOS

FOTO: EUROPESE COMMISSIE

ste van de Eerste Wereldoorlog. Zij stonden voor de Europese Akte in 1986 en het stemmen met meerderheid in de Raad, maar vooral de verwickelingen rond de hereniging van Duitsland na de val van de Berlijnse Muur in oktober 1989. Doembeeld was de herrijzenis van een herenigd Duitsland georganiseerd rond de oude geopolitieke notie

van *Mitteleuropa*, dat zich zou losmaken uit de West-Europese en de Atlantische samenwerking. Kohl en Mitterrand verankerden Duitsland in de Europese instituties met de oprichting van de Europese Unie, een politieke en een monetaire unie (Verdrag van Maastricht in 1992). Ze kozen voor een Europees Duitsland ter voorkoming van een Duits Europa. In dezelfde periode werkte Mitterrand mee aan de opheffing van het bezettingsregime dat de geallieerden na de Tweede Wereldoorlog hadden ingesteld.

Tussen Chirac (UMP) en Schröder (SPD) ging het ook hartelijk toe. Het gemeenschappelijk verzet tegen het militair ingrijpen in Irak dat de Verenigde Staten voorstelden in 2002, versterkte de interne cohesie. Permanent lid Frankrijk en gekozen lid Duitsland verzetten zich in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties tegen een resolutie die de inval zou steunen. Rumsfelds verwijt aan het 'Oude Europa' verdeelde de EU, maar versterkte de Frans-Duitse as. De bondskanselier woonde voor het eerst de viering bij van de landing in Normandië op 6 juni 2004.

Het contact tussen Sarkozy (UMP) en Merkel (CDU) verloopt vooralsnog moeizamer. In dit verband spreken Franse en Duitse kranten vaak van 'huwelijksperikelen'. Toch hebben Sarkozy en Merkel in de bewegende periode die de EU achter de rug heeft keer op keer het verschil gemaakt. Zowel bij de kredietcrisis als bij de eurocrisis bleek een akkoord tussen Merkel en Sarkozy een absolute voorwaarde voor gezamenlijk Europees handelen. Het bleek moeilijk overeenstemming te bereiken omdat de twee lidstaten voor twee verschillende monetaire beleidstradities staan

Kohl en Mitterrand kozen voor een Europees Duitsland ter voorkoming van een Duits Europa

maar ook omdat de huidige economische belangen van beide landen niet met elkaar stroken. Dat Merkel als eerste bondskanselier aanwezig was bij de viering van de wapenstilstand van de Eerste Wereldoorlog bij de Arc de Triomphe op 11 november 2009 maakte minder indruk dan de symbolische stappen van haar voorgangers. Voor het eerst waren er ook geen overlevende Franse oudstrijders van de Eerste Wereldoorlog meer over. De context voor de symboliek waarmee Frans-Duitse tegenstellingen moeten worden overwonnen, vervluchtigt. Maar voor de Fransen en de Duitsers is intussen wel duidelijk dat er zonder hun as geen Europese eenwording zou zijn en dat het uiterst riskant is die in de waagschaal te stellen.

Alledaagse samenwerking

Het Élysée Verdrag uit 1963 scheidt de voorwaarden voor een veelzijdige samenwerking. Vaak gebeurt dat in breder Europees verband, zoals de Frans-Duitse brigade (nu onderdeel van Eurocorps), en bij economische samenwerking in het Europees Ruimte Agentschap ESA, het Europees Lucht- en Ruimtevaartconsortium EADS en Airbus. Culturele samenwerking kwam tot uitdrukking in het onderwijs (de aanmoediging van Duits en Frans als vreemde taal, de oprichting van drie Frans-Duitse lycea en later het gezamenlijke universitaire diploma en het gezamenlijk eindexamen AbiBac), en vooral het op grote schaal stimuleren van stedenbanden (zo'n 2000) en schooluitwisselingen door het Frans-Duitse Bureau voor Jeugdwerk (zo'n 7 miljoen scholieren in de loop der jaren).

In 2003 werd 40 jaar Élysée Verdrag groots gevierd. Verregaande voorstellen voor Frans-Duitse eenwording werden gelanceerd door de Franse en Duitse leden van de Europese Commissie, Pascal Lamy (PS, toen commissaris voor handel) en Günter Verheugen (SPD, toen commissaris voor uitbreiding). Hun voorstel behelsde een gezamenlijk leger, gezamenlijke ambassades en een gedeelde zetel bij de Veiligheidsraad van de VN. Ook pleitten ze voor tweetaligheid voor alle rijksambtenaren. De ingrijpende voorstellen

kregen slechts een bescheiden vervolg. De Frans-Duitse toppen zijn vervangen door een gezamenlijke Ministerraad, tussen 2003 en 2006 twee keer per jaar, daarna één keer. Iedere regering heeft een secretaris-generaal die is belast met de bilaterale relatie. De Bondsrepubliek heeft ook een vertegenwoordiger voor culturele betrekkingen, als tegenhanger van de Franse minister van Cultuur, voor zaken die onder de *Länder* vallen.

Een ander teken van nauwe samenwerking zijn de gemeenschappelijke diplomatieke posten in Lilongwe (Malawi), Banja Luka (Bosnië-Herzegovina) en Monrovia (Liberia); de gemeenschappelijke panden voor het Centre Culturel Français/Alliance Française en het Goethe Instituut, van Ramallah (Palestina) tot Lahore (Pakistan); en de Frans-Duitse middelbare scholen in het gezamenlijk buitenland (ondermeer in Shanghai en in Taïpei).

Opvallende samenwerkingsprojecten op cultureel gebied zijn de Europese culturele publieke omroep ARTE, die uitzendt in een Franstalige en een Duitstalige versie, en het gezamenlijke handboek geschiedenis voor het middelbaar onderwijs dat in twee talen verscheen.

Navelstaren

De Franse staatssecretaris voor Europese Zaken en secretaris-generaal voor de Frans-Duitse samenwerking Pierre Lellouche spreekt graag van Frans-Duitse intimiteit tussen de leiders en de volkeren van beide landen. Wetenschappers betreuren meestal het gebrek aan belangstelling voor elkaars taal, cultuur en geschiedenis – het percentage Franse leerlingen dat Duits leert is sinds 1970 gedaald – en het gebrek aan gezamenlijk publiek debat. Maar het vertrouwen tussen beide volkeren en de steun voor de samenwerking zijn er wel. Andere Europeanen hebben de neiging de reikwijdte van de Frans-Duitse samenwerking te onderschatten. Die samenwerking wil tegelijkertijd een *avant-garde* van Europese eenwording zijn, maar neigt soms tot Frans-Duitse navelstaarderij. Daarbij worden de andere Europese partners nog al eens uit het oog verloren. •

Meer informatie

Gezamenlijke website met uitgebreide informatie:
www.france-allemande.fr/
www.deutschland-frankreich.diplo.de

Henk van Houtum
 Politiek geograaf,
 Radboud Universiteit
 Nijmegen

column

Vrouwen aan de bal

In het amateurvoetbal van bijna alle gemeenten in Nederland wordt sinds een paar jaar gemengd gevoetbald. Waarom dan nog steeds die klassieke apartheid op het nationale voetbalniveau? Waarom kijkt Nederland nog steeds naar het spel van louter 22 mannen op het veld? Wordt het niet eens tijd voor een wissel van de macht? Mannen hebben van het voetbal binnen een eeuw een verziekte, malafide bedrijfstak gemaakt, waarin op grote schaal wordt gegokt op wedstrijden, geld wordt witgewassen en verwerde jongetjes van krap 20 jaar zonder relevante opleiding of werkervaring zichzelf prostitueren voor veel te veel geld aan clubs en worden aangekocht en verkocht of gedumpt alsof het producten zijn. Zou dat vrouwen gebeuren, dan zouden we er schande van spreken. En terecht. Maar nu heet het een jongensdroom. Het gevolg van dit ongepaste machisme is dat de clubs in Nederland inmiddels allemaal op zwart zaad zitten. De een gaat failliet, de ander wordt voor een prikkel overgenomen door een malafide zakenman en alle worden via heimelijke en ingewikkelde constructies ondersteund door lokale overheden uit angst voor lokaal oproer. Buiten het voetbal heeft men inmiddels meer dan genoeg van het van staatswege subsidiëren van exorbitante transfersommen, bonussen en salarissen; alleen in het voetbal blijft alles voorlopig hetzelfde. Het op geld en macht beluste mannelijke voetbalbolwerk zou van de komst van vrouwen vast en zeker opfleuren. Het is niet gezegd dat vrouwen niet ook een vuil carrièrespel kunnen spelen. Vrouwen zijn evenmin engelen. Maar geef ze tenminste de kans de bedrijfstak voetbal mede anders te organiseren. Ook in de andere klassieke mannenbolwerken, zoals in de kerk, op de universiteit en in het leger, is er een

mentaliteitsverandering gaande, zij het heel geleidelijk. Nu nog op het voetbalveld.

Daar komt bij, het is maar zeer de vraag of sommige vrouwelijke mandekkers of spitsen niet beter zijn dan de nu geselecteerde mannen.

Het testerongehalte zegt niets over

Het testosterongehalte zegt niets over de kwaliteit van het voetenwerk

de kwaliteit van het voetenwerk. Wereldwijd spelen er nu 45 miljoen vrouwen. Voetbal is een van de populairste sporten onder vrouwen. Aan kwaliteit geen gebrek, want de *pool* van talentvolle vrouwen lijkt op termijn net zo groot als die bij de mannen. De nieuwe Vitesse-eigenaar, een veel te rijke spelersmakelaar met een duister verleden, zou er daarom goed aan doen verder te kijken dan zijn Georgische neus lang is en de komende jaren ook zijn licht op te steken in het vrouwenvoetbal. Laat de besten spelen. Stop de discriminatie op sekse, zelfs geen positieve discriminatie of, nog discriminerender, een quota voor vrouwen. Gemengd voetbal moet geen plicht zijn, maar een recht. Robin van Persie in het Nederlands elftal mag van mij als eerste vervangen worden door een vrouwelijke Robin. En ik zie een vrouw nog niet zo gauw een karatetrap tegen de borst geven zoals Nigel de Jong deed op het WK. En waarom zou de macho Van Gaal niet een aardige Louisa kunnen zijn? Uit liefde voor het voetbal zeg ik daarom samen met Stef Bos: het wordt tijd voor een wissel van de macht: vrouwen aan de macht. •

Frans-Duitse koppels en hun persoonlijke ervaring van de wereldoorlogen

	geboortejaar	leeftijd WO I	leeftijd WO II	sterfjaar
Charles de Gaulle (jan 1959 – april 1969)	1890	24-28	49-55	1970
Konrad Adenauer (sept 1949 – okt 1963)	1876	38-42	63-69	1967
George Pompidou (juni 1969 – april 1974)	1911	3-7	28-34	1974
Willy Brandt (okt 1969 – mei 1974)	1913	1-5	26-32	1992
Valéry Giscard d'Estaing (mei 1974 – mei 1981)	1926		13-19	
Helmut Schmidt (mei 1974 – okt 1982)	1918		21-27	
François Mitterrand (mei 1981 – mei 1995)	1916	2	23-29	1996
Helmut Kohl (okt 1982 – okt 1998)	1930		9-15	
Jacques Chirac (mei 1995 – mei 2007)	1932		7-13	
Gerhard Schröder (okt 1998 – okt 2005)	1944		1	
Nicolas Sarkozy (sinds mei 2007)	1955			
Angela Merkel (sinds nov 2005)	1954			